

A

pozsonyvármegyei régészeti egylet

1876-1877. évi

ÉRTESÍTŐJE.

AZ IGAZGATÓ VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL

szerkeztette

Wagner Lajos,
tanár, az egylet titkára.

Az egylet tulajdona.

22

Pozsony, 1878.

NIRSCHY FERENC KÖNYVNYOMDÁJA (ELŐBB SIEBER ÖRÖKÖSEI).

A

pozsonyvármegyei régészeti egylet

1876–1877. évi

ÉRTESÍTŐJE.

AZ IGAZGATÓ VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL

szerkeztette

Wagner Lajos,
tanár, az egylet titkára.

Az egylet tulajdona.

22

Pozsony, 1878.

NIRSCHY FERENC KÖNYVNYOMDÁJA (ELŐBB SIEBER ÖRÖKÖSEI).

I.

A pozsonyvármegyei régészeti egylet története 1872—1876.

Gróf Széchenyi Istvánnak, a legnagyobb magyarnak, a nemzet napszámosának kedvenc eszméje volt, hazája fiaival az egyesületi életet megkedveltetni, hogy így egyeseknek elégtelen ereje az egyesülés által bármit kivihető nagy erővé izmosodjék. Az ő szavára gyűltek vidékenként a nemzet miveltebbjei diszes körökbe, úgynevezett casinókba, hol eszmeiket kicserélhették, a közügyeket megvitathatták. Ő vetette meg a magyar tudományos akadémia, a nemzeti színház és zenede stb. alapját. És az ő nagyszerű eszméi varázserővel birtak. Alig kezdette meg az akadémia működését, életbe lépett a Kisfaludy-társaság, a kir. természettudományi társulat s több tudományos célú és jótékony egyesület. És a hatvanas évek minden tekintetben iparkodtak kipótolni azt, amit a keserű decennium alatt el kellett mulasztaniok. Az ország diszes fővárosa mindenben pharusként ragyogott az első sorban, a vidék lassan-lassan követte a szép példát. A koronázási esztendő létre hozta a ma már erős alapon nyugvó és áldásosan működő magyar történelmi társulatot, a tanügyi érdekeket képviselő tanáregyletet, később a földrajzi, a philologiai, philosophiai, paedagogiai stb. társulatokat s legújabbban a Petőfi-társaságot. A vidéken egymás után keletkeztek a tudományos célú egyletek, így a felsőmagyarországi museum-egylet Kassán, a vasmegyei, a békésmegyei, a délmagyarországi stb. régészeti és történelmi társulatok. Pozsonymegye sem maradt hátra.

Főtisztelendő Jedlicska Pál plebános úr 1872. évi november hó végén régen táplált eszméjét az által akarta valósítani s a Pozsony megyében alapítandó régészeti egylet ideáját a közönségben terjeszteni s számára pártfogókat szerezni, hogy a t. közönséghez ily tartalmú fölhívásokat intézett:

Igen tisztelt honfitársak!

A mult századok kedvezőtlen műveltségi viszonyai miatt, midőn az „Arma decent virum“-féle elv a tudományokat néhány munkás szerzetes körére szorítá, kevés irott adattal rendelkezünk a mult fontosabb eseményei — kivált pedig művelődési mozzanatai- s állapotára nézve. A fenlétező irott emlékek elégtelenségét s hiányos voltát főleg akkor tapasztaljuk, ha a mult idők műveltségi viszonyainak felderítésével, nevezetesen a művészeti ipar s kereskedelem kérdéseivel foglalkozunk. A szorgos történetbuvár, megismerendő valamely ország vagy nemzet műveltségi állapotát, kell, hogy az irott történeti emlékeken kívül, az idő vasfogától megkímélt műemlékeket is behatóan megfigyelje, s kiváló tanulmányúl válaszsza. E nélkül hézagos leendne buvárkodása, és sok fontos — a műemlékek tanulmányozásával megfejtethető kérdés megoldatlan fogna maradni. A régészet — mint az már átalán el van ismerve — jelentékeny kiegészítő része a szorosabb értelemben vett történelemnek. Ő gyakran világot derít oly történeti kérdésekre s rejtélyekre, melyeket a krónikárok elfeledtek feljegyezni évkönyveikbe. — Jól mondja Ipolyink, hogy a történet még nem beszélt, midőn a pyramisok már égbe mereszték csúcsaikat. Nemzeti multunknak vannak századai, melyekből egy lap történeti feljegyzést, vagy egy sort nyelvünkön nem vagyunk képesek felmutatni, míg ugyanazon századokból magas műveltségi állapotot tanúsító műemlékünk maradt reánk. ¹⁾

Ki nem lelkesednék fel édes hazánk történetének fényesebb lapjainál? Mely igazi honfi szív lehetne közönyös hazája multja iránt? Úgy hiszem mindenki megvallja a jeles német íróval, hogy „nem érdemel az jövőt, ki a multat nem tartja kegyeletben.“ Ennélfogva minden honfinak oda kell törekedni, hogy hazája történetének nagy épületéhez töle kitelhető anyaggal járuljon hogy, mit sem hagyjon figyelmen kívül, mi a mult

¹⁾ A középkori emlékszerű építéset Magyarországon 1. I.

idők homályát némikép szétoszlathatná. Ezért honfiai kö-
 telmünknek kell elismernünk a régészeti tudományokat is
 erőnkhez képest gyámolítani: a mult századok reánk maradt
 műemlékeit az enyészettől a haza részére megóvni s azokat
 a hazai közönségnek szemlélhetővé tenni, hogy ekkép ne
 csak a dilettans érdeklődés — hanem a tanulmányozási vágy
 is ébresztessék a régészet iránt, melynek hiányát márig
 nagy mérvben megsínlők, a hazai tudományosság pótolhatlan
 hátrányára. Míg más nemzetek — mondja Toldy Ferenc pana-
 szolva — multjok mindazon ereklyéit, melyek egykori művelt-
 ségök és fényök felől tanúságot tesznek, nagy gonddal magányos
 egyesületi és országos költséggel fentartják, megőrzik, megújít-
 ják, hű és diszes rajzmunkákban a művelt világgal közlik, köl-
 tőik pedig a költészet varázsfényében támasztják fel halottaik-
 ból; addig mi hidegek régi dicsőségünk s annak emlékei iránt,
 azokat is miket elmúlt századok viharjai megkiméltek, lelket-
 lenül vagy észre sem vesszünk, s legjobb esetben az idő pusztító
 fogának, semmit sem téve, zsákmányul engedjük . . . . .
 a faragásokat szétszórjuk; hiszen nem canovai kéz sima remekjei;
 falfestményeket bemeszeliünk . . . . . hogy tarkább képeknek
 engedjenek helyet; siremlékeket elpusztítunk, a követ válunak
 vagy kövezetnek használjuk, ha érc, azt néhány forint végett
 beolvasztjuk. Szivem elszorúl fájdalmában, midőn meggondolom,
 mennyi műkincs, mennyi remek festmény, szobrászati mű s jeles
 iparcikkek vándoroltak ki külföldre a magyar közönségnek
 közönye, s még inkább az illető birtokosok hazafiatlan szűk-
 keblűsége miatt. Nem akarok itt egyet sem felhozni a sok is-
 meretes példa közül, nehogy a haza műveltségi állapotán hazafiak
 által ejtett sebeket, újra felszaggassam.

A mostani nemzedék — hála nemzetünk geniusának — pó-
 tolni igyekszik némileg — elődeink mulasztásait, minek örvendetes
 jelét, több megye- s városban márig megalakult régészeti
 egyletekben szemléljük. Ilyeneket találunk: Bihar-, Szabolcs-,
 Vas- s néhány alsómagyarországi megyében; Kassa, Pozsony,
 Sz. Fejérvár városokban. Ez egyletek célja felkutatni az illető
 területen elszórva létező ő-, ó-, közé-, s ujabkori műrégiségeket;
 azokat adományozás, esetleg vétel útján összegyűjteni, s így az
 elpusztulástól megóvni; alkalmas helyeken ásatásokat eszközölni,

mindezen működés eredményét a nagy közönség használatára egy vidéki régiségtárban kiállítani, s ekkép a régészet iránti érdeklődést ébresztteni, a tanulni vágyó elméknek pedig a kölcsönös eszmecsere által adott elméleti oktatáson kívül szemléleti oktatást is nyújtani.

Az imént említett egyletek nemes célja s példája megszülte bennem a vágyat, vajha Pozsonymegyében is alakulna hasonló célú régészeti egylet, melynek körébe a közel mult századok műemlékei s iparcikkei is bele volnának vonandók. Megbeszélvén ez eszmét Pozsonymegyének több lelkes s jeles fiával, s bátorítva ezeknek biztatása s ügybuzgó támogatásától, nemkülönben bizván a t. c. megyei közönség tudományos érdeklődésében, bátor vagyok eszmémet s régi óhajomat a mélyen tisztelt közönség elé amaz alázatos kérelem kíséretében terjesztteni, méltóztatnának az alakítandó egyletet felkarolni, s tagjai sorába belépni.

Mielőtt az alakuló gyűlésen kidolgozandó alapszabályok a leendő t. c. tagoknak kézbesítenének, meg kell említenem azoknak az egylet tagjaira vonatkozó néhány pontját.

Az egylet rendes s tiszteletbeli tagokból áll. A rendes tagok alapító s pártoló tagok. Az alapító tagok azok, kik egyszer mindenkorra legalább 20 fr. bocsátanak az egylet rendelkezésére. Pártoló tagok, kik magukat 1 frt. tagdíj évenkénti előleges lefizetésére, három egymás után következő éven át kötelezik. Ha valamely tag a három év leforgása után az egyletből kilépni kíván, kiléptét írásilag jelenti be, különben az egyletnek továbbra is tagjául fog tekintetni. Tiszteletbeli tagok azok, kiket a közgyűlés ilyenekül megválaszt.

A leendő t. c. tagok az alakuló gyűlés idejéről, jó eleve fognak értesítenni. Én remélem, hogy a jövő év első két hónapjában szervezkedni fog az egylet.

Midőn honfiumi tisztelettel kérem az igen tisztelt megyei közönséget, szíveskednének eszmém valóításához kegyesen közreműködni, kitünő tiszteletem nyilvánítása mellett vagyok

alázatos szolgáljuk

Istvánfalván, 1872. nov. 20-án.

Jedlicska Pál

istvánfalvai plébános s Pozsony-vármegye választott bizottsági tagja.

E felhívó visszhangra talált. Sokan, áthatva a szép eszmétől, lelkesedéssel karolták föl ez ügyet és siettek az alakulandó egyesület tagjai sorába lépni. Legnagyobb tevékenységet fejtett ki itt is maga az indítványozó s vele együtt több pozsonyvárosi és megyei úr, ki a közügyért és a tudományért egyaránt lelkesedni tud.

Közel 150 tag sorakozott a szép eszme körül, úgy hogy egy év múlva, 1873. dec. 15-én az alakuló gyűlést meg lehetett tartani s ugyanezen gyűlésben az alapszabályokat megállapítani.

Az alakuló gyűlés az egyesület ideiglenes elnökéül Burián István urat, jegyzőül pedig az egyesület indítványozóját, Jedlicska Pál urat választá meg. Nagy elismeréssel és hálával kell megemlékeznünk Pozsony megye derék előjáróságáról, különösen pedig a tevékeny s köztiszteletben álló alispánunkról, Bacsák Pál, kir. tanácsos úrról, — ki az egyesületet keletkezésétől fogva mainapig minden tekintetben gyámolította.

A nagyméltóságu belügyministerium az egyesület alapszabályait 1874. febr. 15-én látta el a bemutatási záradékkal s az első rendes gyűlést 1874. április 27. tartották meg, melyen a meglevő két tisztségviselő mellé dr. Degen Gusztáv úr id. pénztárnokul választatott meg s ugyanezen év június 8-án volt a tisztségviselő választó közgyűlés. — Az egyesületi tisztségviselők s az igazgató választmányi tagok választása iránt teendő indítvány illetőleg javaslat végett négy tagból álló bizottság küldetett ki, melynek tagjai: Burián István, Jedlicska Pál, Könyöki József és Barton József urak voltak. E bizottság lelkiismeretesen járt el tisztségjében s a június 8-án tartott közgyűlésen következőleg alakult meg a tiszti kar: Elnök: Rónay Jácint ó méltósága, alelnök dr. Degen Gusztáv, titkár Botló Károly, segédtitkár Klempa Bertalan, ügyész Kiss Sándor, pénztárnok Burián István.

Az igazgató választmány tagjai: gróf Pálffy István, gróf Dezasse Emil, Bacsák Pál, Barton József, Nagy Elek, Földes Gyula, Palugyay László, Jedlicska Pál, Könyöki József, Kubriczky András, Lassú Lajos, Ollé Lajos.

Az új igazgató választmány 1874. dec. 16-án tartott ülésében azon határozatot hozta, hogy a pozsony-vármegyei régészeti egyesület museumának tárgyai a tulajdonjog fentartása

mellett ideiglenes a pozsonyvárosi museumba helyeztessenek el. Ezen határozat mai napig áll.

Az 1875. év első negyede azon szomorító hírt hozta az egyletre nézve, hogy ő méltósága, Rónay Jácint elnök úr Pozsonyból eltávozott s az elnökségről lemondott. Leköszönő levelében az egylet alelnökének ezeket írta: — — „Sajnálattal kell jelentenem, hogy azon legmagasb határozat következtében, mely ő Fensége Mária-Valeria főherceg asszony nevelése vezetésével bízott meg, kötelességemnek ismerem, az egyleti elnökségről, melynek kötelezettségeit távollétem miatt nem teljesíthetem, lemondani azon kéréssel, hogy sziveskedjenek, mint közmunkást, mint pártoló tagot az egyletben azontúl is megtartani.“

Az 1875. június hó 8-án dr. Degen alelnöklete alatt tartott közgyűlés évi jelentéséből kiemeljük, hogy az egylet a kezdet nehézségeivel már megküzdött, de mindeddig kézzelfogható és látható eredményeket még nem tudott felmutatni; az előmunkálatok azonban jogos reményeket költhettek az egylet igazgató választmányában, „hogy e társulat idővel fényesen helyét fogja állani feladata- és hivatásának és fel fog avattatni a jövő nemzedék által oly culturtényezőnek, a mely az utódokban az egylet iránt felköltendi, a hála és köszönet érzetét.“

És e jelentés jóslata csakugyan teljesült. Az 1876. év az egyletre új életet hozott.

Az egylet újjászületéséről s tevékenységének tulajdonképeni kezdetéről az 1876—77 évről szóló jelentésünkben leszen szó. — De lássuk előbb az egylet alapszabályait! —

II.

A pozsonyvármegyei régészeti egylet alapszabályai és tisztí kara.

1. §. Az egylet címe:

Pozsonyvármegyei régészeti egylet; székhelye Pozsony; hivatalos nyelve magyar.

2. §. Célja.

Az egyesület célja: felkutatni az egész megyében elszórva létező ós-, ó- és középkori műrégiségeket; azokat adományozás, esetleg vétel útján összegyűjteni, s így az elpusztulástól megóvni: alkalmas helyeken ásatásokat eszközölni, és mindezen működés eredményét egy — Pozsonyban létesítendő állandó megyei régiségtárban összpontosítani s a nagy közönség használatára kiállítani; értekezletek s felolvasások által a régészet iránti érdeklődést a közönségben felébreszteni, s a régészet-tudományi ismereteket terjeszteni.

3. §. Az egyesület tagjai.

Az egyesület tagjai feddhetetlen jellemű egyének lehetnek. Az egyesület rendes és tiszteletbeli tagokból áll.

A rendes tagok alapító és pártoló tagok.

Az alapító tagok azok: kik egyszer mindenkorra legalább husz azaz 20 o. é. forintot bocsátanak az egyesület rendelkezésére.

Pártoló tagok azok, kik magukat egy forintnyi tagdíj évenkénti előleges lefizetésére három egymás után következő évre kötelezik. Ha valamely pártoló tag a három év leforgása után az egyesületből kilépni kíván, kiléptét írásilag jelenti be, különben az egyesületnek továbbra is tagjául fog tekintetni.

Tiszteletbeli tagok azok, kiket a közgyűlés ilyenkül megválaszt.

4. §. Az egyesület kormányzata.

Az egyesület ügyeit az igazgatóválasztmány vezérli, mely 12 tagból és az előbb elősorolt tisztségviselőkből áll, kiket a rendes közgyűlés a rendes tagokból három évre választ.

A tisztségviselők: a) elnök, b) alelnök, c) titkár, ki egyzersmind régiségtári őr, d) ügyész, e) pénztárnok.

5. §. Az egyesület tisztségviselőinek hatásköre.

a) Az elnök az egyesület képviselője hatóságok és harmadik személyek irányában; ő hívja össze a közgyűlést és választmányi üléseket, mindezekben elnököl, és csak a szavazatok egyenlősége esetében szavazhat.

A tagsági okleveleket ő írja alá az egyleti titkár ellenjegyzésével.

Sürgösb fizetéseket az igazgatóválasztmány utólagos jóváhagyása mellett ő is utalványoz. Tiszti állásánál fogva kizárólag hivatta van, jelen alapszabályok és az ügyrend megtartása felett őrködni. Joga van az egyleti pénztárt bármikor megvizsgálni. Őt illeti a közgyűléseken és választmányi ülésekben a kellő rendnek fentartása, s ehez képest szükség esetén a közgyűlések s választmányi üléseknek az ügyrend szabályaihoz képest eszközrendő feloszlata.

b) Az alelnök a működésében esetleg akadályozott elnök helyét pótolja.

c) A titkár a közgyűlések és választmányi ülések táncskozása jegyzőkönyvét vezeti. Ő viszi az egyletnek az igazgató választmány utasítása nyomán összes levelezéseit, csekélyebb tárgyakban azonban a választmánynak teendő utólagos jelentés mellett, saját aláírásával is levelez.

A titkár tesz jelentést a választmányi ülésekben az egylet tudományos működésének minden mozzanatáról. Az egyleti tagok névkönyvét szerkeszti és kezeli; azt évről évre kiegészíti s abban az elhunyt tagokról is tesz jelentést.

d) Az egyleti ügyész az elnöktől nyert meghatalmazvány mellett törvénykezési ügyekben képviseli az egyletet.

e) Az egyleti pénztárnok kezeli az egylet bevételeit és kiadásait; ez utóbbiakat mindenkor az igazgató választmány határozata — illetőleg elnöki utalvány folytán. A pénztár állapotáról a választmánynak ülésről ülésre jelentést tesz; rendes számadást vezet, és azt az évi közgyűlésnek, illetőleg a kiküldött számvizsgáló bizottságnak előterjeszti.

6. §. Az igazgató választmány.

Az igazgató választmány üléseit az elnök meghívására tartja.

A választmány hatásköréhez tartoznak: az egylet administratio ügyei; tiszteletbeli tagok indítványozása, s azon tárgyak, melyek a jelen alapszabályok és a közgyűlés által megállapított határokon belül felmerülnek.

A választmány kötelessége az egyleti pénztári számadá-

sokat s a pénztár állapotát évenként megvizsgálni. Végre az igazgató választmány nevezi ki szükség esetén a helyettes vagy segéd tisztviselőket, ügynököket, s fogadja fel az egyesület szolgálatszervezését.

7. §. Az egyesület rendes és rendkívüli közgyűlései.

A rendes közgyűlés minden évnek tavaszán, a tavaszi időben tartott első megyei bizottsági ülés alkalmával tartatik Pozsonyban.

Rendkívüli közgyűlést az elnök mindannyiszor tartozik összehívni, valahányszor ezt a választmány, vagy legalább tíz rendes tag az indokok felsorolásával írásban kívánja.

A közgyűléseken az alább eltérő eseteken kívül a megjelent tagok szótöbbsége határoz.

A közgyűlés rendes tárgyai: a) Elnöki jelentés a lefolyt évi működésről. b) Az évi számadások megvizsgálása, és a pénztári maradvány feletti határozat. E végett a rendes közgyűlés évenként előre három tagból álló számvizsgáló bizottságot választ, mely bizottság a számadások s pénztár állapotáról való jelentését a közgyűlésnek bemutatandja. c) Az igazgató választmány 12 tagjának, és a tisztviselőknek megválasztása. Ezeknek érvényes megválasztására a jelenlevők többségének szavazata szükséges. A szavazat nyíltan történik; titkos szavazás csak tíz tag kívánatára rendeltetik el. d) Vándorgyűlések rendezése. e) A tiszteletbeli tagok megválasztása, az igazgató választmány előterjesztése alapján. f) Az alapszabályok megváltoztatása; ez azonban csak tíz tagnak egy hónappal a közgyűlés előtt teendő írásbeli indítványára vétethetik tanácskozás alá, s az elnök által a meghívókban mint tanácskozás tárgya megjelelendő. g) Valamely tag kirekesztésének esete. h) Az egyesület fennmaradásának vagy feloszlásának kérdése. E kérdés azonban csak tíz tagnak két hóval a közgyűlés előtt teendő írásbeli indítványára vétethetik tanácskozás alá; és az elnök által a közgyűlés előtt legalább 30 nappal közzéteendő és szétküldendő meghívókban különösen mint tanácskozás tárgya kiteendő. A feloszlás kérdésében csak a rendes tagok határozhatnak, s a határozathozatalhoz a tagok felerészének jelenléte szükséges, és szótöbbség dönt. Ha pedig ezen közgyűlésre a

tagok fele része meg nem jelennék, ez esetben egy hónapra új közgyűlés és pedig azon megjegyzéssel hirdetendő, hogy ezen második közgyűlésen megjelent rendes tagok szótöbbsége határozand.

Ha az egyesület a jelen alapszabályok szabta úton feloszlanék, az egyesület vagyona- s a megyei régiségtárról, a feloszlandó régészeti egyesület intézkedik.

Kelt Pozsonyban, 1873. dec. 15.

Burián István,
ideigl. elnök.

Jedlicska Pál,
istvánfalvai plébános,
mint a pozsonymegyei régészeti egyesület indítványozója, s ugyanazon egyesület alakuló gyűlésének jegyzője.

5851 szám.

Látta a magyar királyi belügyminister a következő megjegyzésekkel: 1.) hogy az egyesület évi jelentését s illetőleg évi szerzeményeinek névsorát a vallás- és közoktatási magyar királyi ministeriumhoz hivatalos használat végett beküldi. 2.) hogy mind azon esetleg hozandó közgyűlési határozatok, melyek az alapszabályok megváltoztatását, az egyesület feloszlását s ez esetben vagyonának hováfordítását célozzák, mielőtt foganatosíttatnának, a magyar királyi belügyministeriumhoz felterjesztendők.

Buda-Pesten, 1874. évi február hó 15-én.

(P. H.)

A minister helyett:

Zeyk Károly s. k.
államtitkár.

A pozsonyvármegyei régészeti egyesület tiszti kara.

Elnök: Dr. Ortway Tivadar, kir. akadémiai tanár, a magyar tud. akadémia lev. tagja, a történelmi társulat vál. tagja stb.

Alelnök: Dr. Degen Gusztáv, kir. akadémiai tanár stb.

Titkár: Wagner Lajos, főreáliskolai rendes tanár, az országos tanáregyesület vál. tagja, a történelmi és philológiai társulat tagja.

Előadó: Könyöki József, főreáliskolai rendes és akad. magán tanár, az országos régészeti bizottság tagja, a bécsi archeologiai egyesület levelezője stb.

Pénztárnok: Burián István, ügyvéd, Pozsonymegye bizottságának tagja.

Segédtitkár: Klempa Bertalan, megyei jegyző.

Segédpénztárnok: Sprinczer szolgabíró.

Ügyész: Kiss Sándor.

Tizenkét választmányi tag.

III.

Az egylet működése 1876—77.

Az egylet 1876. nov. 9-től 1877. okt. 16-ig, összesen hat igazgató választmányi ülést és egy közgyűlést tartott.

Az 1876. nov. 27. tartott közgyűlésen Dr. Ortvay Tivadar, kir. akad. tanár választatott meg egyleti elnökül, Wagner Lajos főreáliskolai tanár pedig titkárrul. Az elnökből az egylet új erőt nyert, ő mint szaktudós buzgalommal látott hozzá az egylet tulajdonképeni munkásságához s most büszkén mondhatjuk, hogy oda jutottunk, ahol tevékenységünk termékeny földre talált; — mi t. i. Pozsony vármegyének régészeti felvételeit ez évvel szerencsésen megkezdettük, s az egyleti muzeum gyarapításáról is gondoskodtunk.

Az igazgató választmány 1877. évi március hóban Pozsony vármegye t. c. lakosaihoz következő fölhívást küldött szét 3000 példányban:

Fö l h í v á s

Pozsonyvármegye tisztelt lakosaihoz.

1873. év óta fennáll a megye székhelyén, Pozsonyban, a pozsonyvármegyei régészeti egylet, melynek célja: felkutatni az egész megyében elszórva létező ő-, ó- és középkori műrégiségeket; azokat adományozás, esetleg vétel útján összegyűjteni s így az elpusztulástól megóvni; alkalmas helyeken ásatásokat eszközölni és mindezen működés eredményét egy — Pozsonyban létesítendő állandó megyei régiségtárban összpontosítani s a nagy közönség használatára kiállítani.

Rónay Jácint ő méltósága, az egylet volt elnökének körünkből eltávozása után az egylet működése szerény volt. A mult 1876. évben azonban az egylet új életre ébredt s az új igazgató választmány érezvén feladatának horderejét, az egylet fölvirágozásán működik. Hogy azonban ez egylet célját elérhesse, szüksége van Pozsonymegye tisztelt lakosságának részvételére, pártfogására s gyámolítására.

Meggyőződve lévén az igazgató választmány, hogy, ahol a tudomány, különösen a hazai történet és régiségek tudományának pártolásáról van szó, ott e nemes vármegye a legnagyobb készséggel segédkezet nyújt, mire egész bizalommal támaszkodván, tudományos célú egyletünk elhatározta, hogy Pozsonyvármegye tisztelt lakosságához jelen kérő szózatot intézi, melynek értelmében a régészeti egylet igazgató választmánya a megye t. c. lakosait, különösen a nagyobb, kisebb földbirtokosokat, a főtisztelendő papságot, a tanítókat és jegyzőket, a tiszttartókat és kasznárokat, az iparosokat és kereskedőket stb. stb. — tiszteletteljesen fölkéri, szíveskedjenek mindennemű régiségeket, az ősi-, római és középkorból való műemlékeket az egyletnél bejelenteni, vagy a tulajdonjog fenntartása mellett az egyleti museumnak átengedni, vagy megvétele végett felajánlani, vagy ajándékba adni.

Az őskorból: régi fegyvereket, kőből készített szerszámokat, kalapácsokat, agyagedényeket stb.

A római korból: pénzeket, fegyvereket, téglákat, diszitményeket, lándzsákat, edényeket, csészéket és poharakat, gyöngyöket, emlékköveket stb.

A középkorból: kéziratokat, könyveket, diplomákat, könyvkötéseket, érmekeket és pénzeket, kereskedelmi márkákat, üveg-, agyag- és kőedényeket s más edényeket, különbféle ipar- és műtárgyakat, u. m. faragványokat fából, csontból, főtmenyeket, ércmetszeteket, szabadkézi rajzokat, lakatos- és rézművesek munkáit, takácsmunkát stb. szóval minden tárgyat, mely a régiségek és műemlékek közt helyet foglalhat, legyen az bármily csekélység is! Fölkérjük továbbá a Kis-Kárpátok nagy- és kisbirtokosait, szíveskedjenek szolgálkat arra figyelmeztetni, hogy, ha valahol valami régi tárgyat találnak, vagy valamely barlangra akadnak, azt azonnal bejelentsék. Fölkérjük a főtisz-

telendő papságot, hogy, ha régi templomokat restaurálni akarnak, sziveskedjenek az egylethez fordulni, a renoválást az egyletnél bejelenteni, esetleg az egylettől netalán tanácsot kérni.

A műemlékeket s mindennemű régiségeket a vidéken a megyei tisztviselő urak lesznek oly szivesek továbbszállítás céljából átvenni, Pozsonyban pedig Könyöki József tanár, a régészeti egylet előadója (lakik nagy káptalan utca 123. szám.)

Minden tárgy hirlapilag lesz nyugtatva.

Pozsonyban, 1877. évi március hó 10-én.

A pozsonyvármegyei régészeti egylet igazgató választmánya:

Dr. Ortway Tivadar,	Wagner Lajos,	Könyöki József,
elnök.	titkár.	előadó.

E fölhívásnak ugyan nem volt azon eredménye, melyet vártunk, az egylet museuma azonban mégis több becses tárggyal gyarapodott s a közönség figyelmét magára vonta. —

Hálával kell megemlékeznünk Pozsonymegye t. bizottságáról, különösen pedig Bacsák Pál alispán-, Botló Károly és Molnár László szolgabírákról, kik az egyes ajándékozott régiségeket átvenni és a titkárnak átadni sziveskedtek.

Ez év elején az igazgató választmány szükségét látta az egyleti előadónak, s buzgó elnökünk indítványára Könyöki József főreáliskolai rendes s akad. magántanár urat választották meg állandó referensül. Ő az egylet fennállása óta legbuzgóbb híve és munkása. Az ő indítványára szereztük meg ez évben az egyleti nagy anyakönyvet. Ebben a könyvben Pozsonymegye minden községének van egy lapja s ezen föl vannak jegyezve a régiségek, melyek a helységben vagy annak környékén találtatnak s a műrégiségek tudományosan le vannak írva.

De az előadónak sokkal fontosabb indítványát fogadta el az igazgató választmány az 1877. jan. 27. tartott ülésében.

Könyöki József előadó t. i. az egylet tulajdonképeni célját Pozsonyvármegyének régészeti szempontból való fölvételében s egy régészeti térkép létrehozásában találván, azzal az indítvánnyal lépett fel, hogy ezen fölvételeket a Csallóközben ez évi szünetidőben fogja megkezdeni.

A választmány ezen fontos indítványt a legnagyobb elismeréssel fogadta s a megkívántató költséget megszavazta s a

kisérő és megbízó levél kiállítását elhatározta. Könyöki tanár tudományos czélú útját 1877. évi július és augusztus hónapokban csak ugyan megtette s az oct. 16. tartott ülésben részletes jelentést tett a felvételekről.

A választmány az előadó indítványára mindenek előtt nagy köszönetet szavazott Bittera, Fellner, Ludvig, Ábel, Zichy, Bartal László, Haskó, Rozsházy, Zechmann, Pósfai, Csadó, Kisfaludy, Rekei, Kirchlechner, Némethy, Hitéri, Kovács, Csontos, Molnár László, Flock, Nagy, Részely, Baján László és Győri stb. uraknak, kik az előadót nehéz munkájában, a felvételeknél minden tekintetben segítettek s útmutatással támogattak s szíves vendégszeretettel fogadtak.

A nagyszerű munkálatot illetőleg van szerencsénk jelenteni, hogy Könyöki előadónk a Csallóköz 25 helységében vette fel a műrégiségeket és azokat őő gyönyörűen kiállított rajzban mutatta be. A helységek nevei: Alistál, Bős, Bár, Béke, Csütörtök, Egyházgelle, Gomba, Gútor, Illésháza, Kürth, Szent-Mihály, Nagy-Magyar, Póka, Püspöki, Prukk, Somorja, Súl, Szarva, Szemeth, Szerdahely, Várkony, Vajka, Szent Örzsébet. *)

Igen érdekes továbbá a máriavölgyi Nagy Lajos királyunk idejéből való templom fölvétele, melyet az előadó dr. Rómer Flóris jeles tudósunkkal együtt rajzolt le. Végre említést érdemel a vöröskői vár színes padozatának rajztöredéke is.

Evvel kapcsolatban meg kell említenünk, hogy a fáradhatlan előadó a pozsonyi Csallóközi régészeti térképét is elkészítette. A nehéz munka kezdete megtörtént és folytatása következik a folyó 1878. évben.

Ezen kezdetet sokban elősegítették Ipolyi Arnold jeles tudósunk ide vágó munkálatai. Pozsonymegye többi vidékére nézve azonban nincs útmatatásunk. Az igazgató választmány e célból Könyöki előadó indítványa értelmében fölhívást indított Pozsonymegye főtisztelendő papságához, mely fölhívásokban a következő kérdések vannak: mikor épült az egyes községek temploma? mikor újították? vannak-e egyéb régiségek a községekben, vagy azok vidékén? stb. A feleletek irányadónak fognak szolgálni a további fölvételeknél. Pozsonymegye első az ország-

*) E műrégiségek leírását a jövő évi értesítőben kezdjük meg.

ban, mely e felvételeket kezdeményezte s evvel a megye megírandó monographiájának alapját veté meg.

Hálával kell megemlékeznünk arról, hogy Rónay Jácint ő méltósága továbbra is maradt az egylet pártfogója s ez évben az egyleti célok előmozdítására 50 frtot küldött a következő levél kíséretében:

Mélyen tisztelt Elnök úr! A pozsonymegyei régészeti egylet kegyes megemlékezéseért hálás köszönetet mondva, őszinte örömmel üdvözlöm az egylet haladását s kívánom szivemből, hogy a régészetünket felkaroló pozsonyi honfiak buzgó törekvését szép siker kövesse s a haza elismerése. Vajha én is oda állhatnék a munkások sorába! de engem hivatásom távol tart; legyenek azonban meggyőződve, hogy közel, távol, mindenütt élénk részvéttel kísérendem az egylet működését azon a téren, melyen nem kell utánóznunk, hanem önnállólággal is felléphetünk s életrevalóságunkat tényekkel bizonyíthatjuk. Legyen a nehéz de hálás pályán vigasztalásunk azon tudat, hogy a hazának jó szolgálatot teszünk; mert az európai népek sorában csak úgy fogunk mint nemzet megállni, ha a tudományos haladás színvonalára emelkedünk. Magamat a hazafias egylet szives jó emlékébe ajánlva, stb.

Budavár, 1877. febr. 3.

Rónay Jácint.

Egyletünk a magyar történelmi társulat 1877. évi augusztus hóban Pozsonyban tartott nagygyűlése alkalmával elnökünk és előadónk által volt képviselve s a museum tárgyait Könyöki előadó élő szóval s nyomtatásban megjelent jeles röpiratában is mutatta be.

Köszönettel kell megemlékeznünk a „Magyarországi Kárpát-egyletről“, mely szives volt kitűnő évkönyveinek négy első folyamát ingyen megküldeni, valamint a magyar tudományos akademiáról is, mely az „Archaeologiai értesítő“ 1877. évi folyamát küldötte meg egyleti levéltárunk számára.

Záradékol köszönetet kell szavaznunk még a „Pozsonyvidéki Lapok“-nak, egyletünk hivatalos közlönyének, hogy közleményeinket szivesen és pontosan tette közzé, úgy szinte a többi helybeli német napi lapoknak is.

Az egyleti museum és a levéltár kimutatását a jövő évi értesítőben fogjuk közzé tenni.

Ezekben van foglalva egyletünk ez évi működésének vázlatos leírása.

IV.

Adatok a pozsonyvármegyei Kis Kárpátok vidékének történetéhez.

Régészeti szemle Jedlicska Páltól.

A mily érdeklődéssel csügg minden igaz és művelt honpolgár édes hazája multjának emlékein, époly élénk tudvágyat kell ápolnunk, azon vidéknek történeti emlékei iránt, melyben bölcsőnk ringott, s melynek ölében éldelők a jó sors áldásait s üritők az élet keserveinek örömszerlegét. — Mondhatni, hogy minden művelt ember szükségét érzi annak, miként szűkebb körű hazájának, vagy is szülőföldjének régi képei s emlékeivel közelebbről megismerkedjék.

E szellemi szükséglet hozta létre, valamint külföldön úgy édes hazánkban is, a helytörténelmi tanulmányokat, melyeknek célja a haza egyes vidékeinek mindazon irott és nem irott emlékeit felkutatni s közzétenni, melyek az illető vidékek egykori műveltségi viszonyait: az ipar, gazdaszat, művészet s a szellemi fejlődés mezején való fokozatos haladásukat felderitik. E tudat indított arra, hogy én a hazai közönséggel, nevezetesen pedig t. megyénkbeli honfitársaimmal megismertessen röviden a pozsonymegyei kis Kárpátok éjszaki vidékének néhány régi emlékét.

Régészeti szemlémet e vidék legjelentékenyebb emlékénel, Vöröskő váránál kezdem.

Vöröskő vára méltán nevezhető a kis Kárpátok legszebb ékessége s koronájának, mivel szomszéd vártársai között egyedül neki sikerült, az idők pusztító viszontagságaival győzedelmesen megküzdeni, és sok százados falait, az enyészet romboló hatalma ellen megvédeni.

A tudványó utazó, megpihenvén a Modor várostól éjszak felé vagy egy mértföldre magasan emelkedő Vöröskő óriási falai előtt, mindenek előtt a vár eredete után fog tudakozódni. —

Bél Mátyás szerint, a vár a XIII. században Constantia, III. Béla királynak leánya, s Premislav cseh fejedelemnek neje által építetett. ¹⁾ Az utazó — bármily behatóan is veszi szemügyre a terjedelmes várépület egyes részeit, — nem fog akadhatni eredeti építkezésének nyomaira. Az egyes korszakoknak, s a vár védelmének igényei egészen elmosták a régi építményeket, s mainap csak két alacsonyabb körtorony fenlétez, a régibb időkbel; az egyik a vár éjszaki részén, az első küludvar kapujának balján; a másik pedig a vár második küludvarának nyugoti szegletében.

A két küludvarnak többi épületei jobbadán a XVII. és XVIII. századból származnak. Ilyen épület p. o. az első küludvar éjszaki homlokzatát képező nagy s kényelmes löstálló s lovarda, melyeket a múlt század második felének elején gróf Pálffy Rezső nagy költséggel építetett. A két udvar leginkább a szolgaszemélyzet lakásaival van beépítve. Az első udvar magában foglalja a két tágas várkertet is, s az istállóknak legnagyobb részét.

A fellegvár, mely a két udvarhoz képest legmagasabban emelkedik egy hosszúkás négyszeget képez. A négyszeg szegletei óriási körbástyákkal védelmezvék. — A fellegvár a második udvarral vonóhid által volt összekötve, mint azt a kapukereten máig látható csigákból következtethetni, s mint azt a vár múltjára vonatkozó okmányok is bizonyítják. Az egykori vonóhidat most egy nagy köhid pótolja, melynek építési korá a múlt századba esik vissza, midőn a vár védépítménye jelentőségét elvesztette.

A kapukeret a XVII. századból származik, miről renaissance izlésén kívül, a kapu felett mainapig fenmaradt Pálffy és Harrach családi címerek is tanuskodnak. A kapukeretet kétségkívül gróf Pálffy IV. Miklós — Miklós és János nádoroknak atyja,

¹⁾ Miatán szemlémnek szűkre mért kerete nem engedi meg, hogy a megbeszélendő leírásban a vidék történetével is tüzetesebben foglalkozzam, a t. olvasónak figyelmébe ajánlom e vidék történetére vonatkozó két értekezésemet; az egyik megjelent a „Magyar Sion“ 1868. évfolyamának 3. és 4. füzetében; a másik pedig a „Századoknak“ 1869. VII. füzetében.

s neje: Harrach Eleonora, állította, kik a XVII. század közepe táján éltek.

Belépvén a négyszögű fellegrvárba, a kapu alatt egy korhadts részben már csonka sajka ötlík szemünkbe, melyen — Bél állítása szerint — gróf Pálffy IV. Miklós megmentette életét a Vág folyón.¹⁾

A várkaputól jobbra — tehát a várnak nyugoti részén van a vár pincéjének ajtaja. Az óriás nagyságú pince, a vár egész délnyugoti oldala alatt elvonúl. A pincében több osztályzat vagy emelet található. Az egyik emeletben egy gépezet volt alkalmazva, melynek segítségével a hordókat leereszteni s felhúzni lehetett. — Ezen érdekes és ritka pincének egyik jelentékeny része a XVI. századnak közepe táján épült. — A vöröskői levéltárnak egy a XVI. század közepéből származó — s a vöröskői várrendet tartalmazó író könyvnek tanúsága szerint, a pincének nagyobbítása 1546. évben kilátásba helyeztetett, s e terv 1550 már valósultnak említettik. A régi pince osztályzatainak gerendái oszlopokra támaszkodtak, míg az új pince emeleteinek gerendái a falban valának elhelyezve. A régi pince a XVI. században három emeletes volt, és sok bort szállásolt el magában. Biztossággal állíthatjuk, miként a bor mennyiségének növekedése indította a várnak akkori urait az ágostai Fuggereket a pince nagyobbítására, mit azon körülmény is látszik bizonyítani, hogy az 1550-es években, a hordók egy részét a várbástyákban is kellett elhelyezni. — Fuggerék az említett évkönyvnek egy 1543. évi jegyzete szerint évenként 3—4 ezer forintért adhattak el bort, mi azon korban jelentékeny összeg volt.

A pince helyiségeiből a föld alatt a vár kutjához jutunk, mely az udvarnak közepe táján a föld alatt van. Az udvarból egy vasrácosozattal fedett nyíláson át lehet a várkutba letekinteni. — Ez egy rendkívüli jelenség, melynek mására alig lehet más váraknál akadni. A várkúthoz a pincén át, s a pincéből lehetett hozzáférni. E kút eredete visszamegy a legrégibb időkbe. — Az ismeretes évkönyvnek 93. számú cikkéhez képest, Fuggerék 1550. évben elrendelték e kutat 45—46 ölnyi mélységre kiköveztetni, felülről pedig vagy 5 ölnyre négyszeg kövekkel kirakadni. E munkának ára 700 fírtba volt kialkudva. E munkát

¹⁾ Notitia Hungariae Novae II. 188. l.

Despazo János építész kezdette, és Inande Simon de Persova folytatta. A kút mainapig fenlétez, azonban hosszú idő óta használaton kívül van.

A várudvar jelenleg vízszintes. A XVI. század közepéig meredek és görbe volt, és csak 1550. évben Fuggerék által egyenesítetett ki. — Az udvar kivált délnyugot felé volt meredek, minthogy a vár említett évkönyvében panasz tétetik az iránt, hogy esős időben, kívült a pince volt nagy károknak kitéve.

Az udvarban — a vár éjszakkeleti épületvonalának tőszomszédságában, egy cisternát pillantunk meg, mely a hegyekből vízvezetéken át lefolyó vizet felfogja. — E cisterna szép kökerítéssel van környezve, s hasonlókép gr. Pálffy Miklós és Harrach Eleonora hitvestársaknak műve, kiknek cimerei a kökerítésen mainapig láthatók. — A várnak már ezelőtt is volt cisternája, és pedig a fellegvár udvarán, miről a vöröskői évkönyv már 1553 évben tesz említést.

A vár udvarán — az imént említett cisternán kívül, egy kömedencéből kimagasló kőből faragott szarvas vonja magára figyelmünket. — A medence egykor azon víz felfogására szolgált, mely a szarvas szájából kiszökölt. — Ez ugrókuttféle mű is gróf Pálffy Miklós és Harrach Eleonorának köszönhető.

Az udvarból benyitunk most a várnégyszeg délnyugoti vonalába, mely a fűrészmalmairól Pilának nevezett helységeire letekint.

Ezen épületvonalba két nagyobb szárnyajtó vezet az udvarból. Ez ajtók kökereteinek igen sikerült dombor faragványai kiváló megfigyelést érdemelnek. — A nyugotra eső ajtó felett szemléljük báró Pálffy Miklósnak s nejének Fugger Máriának cimereit, egy 1590. évből származó latin felirattal, mely felirat azon időt jelzi, midőn a Pálffy család jeles őse a győri hős által jutott Vöröskő birtokába.

E nyugoti ajtó mellett jobbra — tehát nyugot felé van a vár régiségtára!) mely gróf Pálffy István birtokában van, s gondos ápolásnak örvend.

E régiségtár csak egy csekély maradványa gróf Pálffy Rudolf mult századbeli régiséggyűjteményének, mint azt egy 1761 évből származó régiségtári leírásból is kivehetni, melyet gr.

1) Tüzetesebben leírtam az „Archaeologiai Értesítőnek 1872. évfolyamában.

Pálffy Rudolf íratott volt. — Felette sajnós, hogy gróf Pálffy Rudolf több ágra szakadt örökösei a régiségtárt szétforgácsolták! — E tár tárgyai igen értékesek valának, mi okból a család az eszközrendő felosztás előtt a régiségtárt b. Sacken hírneves bécsi régész által megbecsültette.

Tekintsünk be gr. Pálffy István régiségtárába. — A t. utazónak itt különös figyelmébe ajánlok egy kétszárnyú faszekrényt, mely egy siremlék mintát foglal magában. A vagy 32 ctm. magasságú szekrény siremléke fából van faragva, s két egymás feletti szoborcsoporthoz oszlik. A felső sorban hadi készletek két geniussal láthatók. A második sorban — mely az emléknek főrészt képezi, három remek faszobrocska van, és pedig közepén Pálffy Miklós báró szobra, mely Pálffy magyar ruhában ábrázolja. E szobor jobbán Sz.-Mihály, balján Ráfael arkangyal szobrai szemlélhetők. Pálffy szobra alatt e szavak olvashatók: „Pálffyus hic situs est, satis est nam caetera novit, oraue Pannoniae, Christiadumque solum.“

E mintaszekrény két ajtószárnyának belsején is érdekes képek és feliratok olvashatók.

Ezen kívül behatóbb figyelmet érdemel egy régi sirlámpa, melynek fölapiján, a lámpatartó s kanótnyílás között, egy áldozó pap, s egy kezét felfelé emelő s fejét lehajtó női alak látható. A fölapon L. C. I. az első lapon pedig C. J. C. J. O. betűk olvashatók. Továbbá a bécsi sz. István templomnak fából faragott régibb sikerült mintázata. Egy rézlemezről készült kutyanycsontfaragványokkal van fedve. E remek faragvány a négy évszaktól csinos alakzatokban tünteti elő. Átmérője vagy 13 ctm. — — Van a régiségtárnak egy 1639 évből való vagy 30 ctm. magasságú üvegserlege, mely a tárgyjegyzékben Willkommenglas név alatt fordul elő.

E serlegen láthatók a feltámadó Üdvözítőnek, egy kicsinyeit etető pelikánnak, az oroszlanynyal viaskodó Samsonnak és sz. György vértanúnak különféle színekkel festett alakjai.

Hagyjuk el a régiségtár helyiségét, s tekintsünk be a vele szemközt délre eső hűtő terembe, mely négyszegyalaku, s ablakai az udvarra tekintenek. Hűtő teremnek neveztem el a szobát, miután valaha a nyári melegtől eltikkasztott uraság felhűtésére szolgált, miről nem csupán a kövekkel kirakott pad-

lózata, s helyenkint szikla darabokkal izletesen kirakott falazata, hanem leginkább a falakba alkalmazott víz-csővek tanuskodnak, melyeken át — mesterséges vízmű segítségével víz omlott be a terembe. — A falakat mesteri kézzel tanuskodó szép mythologiai freskók és stuccoalakzatok ékesítik. — A falfestményekről is bizvást lehet következtetni, hogy e terem a vár lakóinak mulató helyül szolgált. — Ezt bizonyítják a falon mai napig olvasható élces olasz mondatok is. Az új kor több főúri palotájánál találkozunk is hűsítő termekkel, melyek néha fürdőkül is szolgáltak. Ilyen termet találunk Wallenstein Friedlandi hercegnek egykor fejedelmi fénynyel elárasztott prágai palotájában: hasonlót gróf Breunner Agost bohuszlaviezi (Trencsénmegye) kastély kertjében, mely hűsítő lakot valaha gr. Erdődy Antal tábornok építtette a múlt század közepe táján. A vöröskői hűsítő teremben újlag találkozunk a Pálffy-Harrach címerekkel; melyekből — tekintetbe véve egyszersmind az eddig mondottakat — azon következtetést vonhatjuk le, hogy gróf Pálffy IV. Miklós nejével sok gondot s jelentékeny költséget fordítottak a várak megújítására s fényének emelésére. Én ezuttal azon nézetemnek is adok kifejezést, hogy a fellegvár gróf Pálffy IV. Miklós idejében tetemes változáson ment át, s jelenlegi palotaszerű alakját leginkább neki s gazdag nejének köszönheti.

Kilépván a hűsítő teremből, ismét a régiségtárhoz közelünk, honnét a földszintről tágas kőlépcsőzetten a vár délnyugati oldalának emeletébe megyünk. — A tágas és kényelmes lépcső, valamint az első emelet folyosójának magas boltozata, a belényilő termek nagy szárnyajtai, nem a középkori szűk helyiségű várakra, hanem egy újkori fényes urilakra emlékeztetnek. — Az emelet lépcsőzetének folyosóján — több aranygyapjas vitéznek mellszobrával találkozunk, melyek falfülkékbe helyezvők. — Az emeletnek nyugoti részén gróf Pálffy Jánosnak mainap egészen üresen álló terméibe, s egy teremben elhelyezett értékes és érdekes fegyvertárába nyitunk, melyben egy nyakazó palloson, több csinos pisztolyon s törőn kívül számos XVII. s XVIII. századból eredő diszpuskát találunk, melyek között elefántesont s ezüst mozaikkal kirakott remek puszkák láthatók. — E fegyvertárban egy nagy karimájú fekete kalap

is őriztetik, mely több helyen golyó által van átlyukasztva. A hagyomány szerint — e kalapot viselte volna gróf Pálffy nádor, midőn egy külföldi főúrral párbajt vívott. — Felette sajnós, hogy a fegyvertár ura, a szép vöröskői fegyvergyűjteményt valamely városban el nem helyezi, hol az a közönségnek nagyobb élvezetet s több tanulságot nyújtana. Gróf Pálffy Jánosnak a fegyvertárral szomszéd termeiben még meglátszanak a régi remek falfestmények halvány nyomai.¹⁾ Egyik teremben igen érdekes és csinos kályhára akadunk. A kályhatáblák alapja kékre van festve, a rajta levő renaissance izlésű növényzeti domborékitmények pedig fehérek, mi a magas hosszúkás négyzetű kályhát igen feltűnővé teszi.

Térjünk innen a délnyugoti vonal déli részébe. — A lépcsőfolyosóból egy óriási — páratlan nagyságú előterembe nyitunk, mely közvetlen érintkezésben áll a déli körbástyánál levő szomszéd kápolnával, s a vár délkeleti épületrészeivel. — A kápolna nyolcszögű. A nyolcszögnek négy oldala hosszabb a többi négynél. A kápolna bemenete felett egy püspöki süveg s püspöki pálca láthatók, mi azt sejteti a szemlélővel, hogy a kápolna létesítéséhez a család valamely egyháznagya hozzájárult. A Pálffy család két püspököt adott a magyar egyháznak; és pedig Tamást nyitrai püspököt 1670—1679 s gróf Pálffy Ferdinándot egri püspököt.

A kápolna főoltarának képe, a bold. Szűz menybevitelét ábrázolja, s 1780 évből való. A kápolna boltozatán, néhány sikerült falfestmény, és stuccoékitmény látható. — Szomszédságába lévén a déli körbástyának, meg kell említenem, hogy e bástya, valamint a keleti körbástya is a XVIII. század közepéig oly nyíltak valának mint most az éjszaki s nyugoti bástyák,²⁾ és csak gr. Pálffy Rudolf által építettek ki oly modorban, mint mainap láthatók. — E két körbástya most szobákkal van beépítve, s a vár délkeleti vonalával annak főhomlokzatát képezi, melyből messze vidékre elragadó kilátás nyílik. E főhomlokzat két emeletes, s a vár legszebb részét képezi, mind két emelete lakásul szolgál, s gróf Pálffy Istvánnak birtokában van.

¹⁾ Egy 1759 évből származó okmány ezeket írja a vár e részéről: *pari artificio (picturis magni artificii, vetustissimis et pretiosissimis) antiquarum picturarum et incrustationum pretiosos fornices habuit.*

²⁾ Lásd Vöröskő képét Bél Mátyásnál.

Az első emelet termeiben több érdekes képpel találkozunk, melyek között néhány családi kép — köztük Pálffy-Fugger Máriának állítólagos képe, azután Surugue L. párizsi rézmetszőnek Chardin, Boischer s Vonvermens után metszett régi képei, melyek Vöröskőn nagy számban találhatók.

A második emeletben leginkább szemünkbe tűnnek a folyosónak füst barnította olajfestményei, melyek egy forma nagyságának s 33 huszártisztnak arczképét tüntetik elé. — Ezek bizonyára Pálffy Rudolf ezredének tisztjei voltak. A tisztek — kiknek nevei a képeken feljegyezvék — egy kettő kivételével magyarok; ilyenek báró Sennyei eredes, Szerdahelyi-Kompáthy alezredes, Kisfaludy József kapitány, Magos György kapitány, Bucsányi Antal kapitány.

A második emletről megpillantunk a főhomlokzat keleti bástyájában egy kölapra kivésott cimert, mely alatt 1537 évszám olvasható. — E cimer amennyire szabad szemmel kivehettem, a Fugger családnak cimere lesz, mely család már 1536 évben jutott a vár birtokába.

A várnak éjszakkeleti része inkább hosszukás védbástyának mint lakosztálynak nevezhető, minthogy a vár ez oldala kívülről csak várfalazatot képez, míg belülről néhány kevesbbé jelentékeny kamaraféle helyiségek vannak hozzáépítve. Ez épület fél-eresztetővel van fedve.

A vár éjszaki bástyájának töszomszédságában, van egy — a vár nagy terjedelméhez képest szerény torony, mely távolról sem hasonlítható a középkori várak őrtoronyaihoz, s mostani alakjában sohasem lehetett erősségi jelentősége.

A vár éjszakkeleti védfalazatát gróf Pálffy Rudolf nagyobb mérvben javította volt. Mondhatni hogy Fuggerék,¹⁾ gróf Pálffy IV. Miklós s Harrach Eleonora után, gróf Pálffy Rudolf szerzett magának legtöbb érdemet a vár javítása körül. Gróf Pálffy Rudolf, Mária Tereziához intezett egyik kérvényében említést tesz, miként Vöröskő várának építésére fordított kiadásai 30 ezer forintot tesznek ki. Midőn a várnégyszegetől bucsut vennénk, be kell tekintenünk a vár éjszaknyugoti részébe is, mely leginkább van elhagyatva s az idő vasfogától megrongálva.

¹⁾ Fuggerék 1539, 1540, 1541, és 1542 években készpénzben 412 fítot fordítottak a vár javítására.

A vár ezen része már egy századnál tovább csak annyira tartatik fen, hogy tető alatt van, s külső falai javíthatnak. Ez épületvonalat az 1759. május 5-én támadt tűzvész után akkori birtokosa gróf Pálffy Károly elhanyagolta, s a tűzvész okozta sérveket többé nem javította.

A vár éjszaknyugoti részének földszinti falazatában egy kis szűk folyosó vezet, honnét törések nyílnak a hid melletti térre. E szűk folyosóból védték hajdan a fellegvár hidjának támadóit.

A várnak szomszédságában — kivéve annak délnyugoti részét — mély árkokat s földsáncokat találunk. — Regénte a XVI. században ez árkok fapárkányzattal valának bekerítve.

A vár délnyugoti részén a Gidrapatak által öntözött völgyben Pila helység terül el. E kis község már hosszabb idő óta az iparnak tanyájává avatztatott fel. Amennyire a vár régi okmányaiból kideríthettem, már a XVIII. század elején volt e helységnek több fűrészmalma s egy papírgyára.¹⁾

Ezúttal azt is kell megjegyezni, hogy Vöröskőn már a XVI. század közepén sörfőzde volt, melynek kezelője az uradalom részéről rendes fizetésben részesült. — A vár szolgaszemélyzete között puskakészítők és méhészek is voltak a XVI. században.

Térjünk most a Vöröskőtől keletre eső Cseszte mezővárosba.

Cseszte a régi okmányokban különféle nevek alatt fordul elő, u. m. Chaztew, Schadmania, Schadmansdorf, Chezte, Chazta s némely helyen Vereskeő mezővárosnak is iratik.

Cseszte már Ferdinandtól 1560. Május 10-kén nyert címert annak jutalmául, hogy Ferdinánd iránt ragaszkodást tanúsított. Ez okmány szerint Cseszte jogot nyert minden szombaton heti vásárt tartani. — A címer fehér mezőből áll, melynek alján három zöld domb emelkedik ki. A középső legmagasb dombból kettős vörös kereszt magaslik ki, melynek középe táján — egy a kereszt által középen átmetszett korona diszlik.

¹⁾ Papírgyára volt már a XVII. században, miről a vöröskői levéltár iratai tanuskodnak. A többi között találtam a levéltárban egy 1675 évből való jegyzőkönyvet, melynek esinos papírlapjain a Pálffy címer látható. E papír bizonyára a pilai papírgyárban készült.

A két szélső dombból, két fűrtökben gazdag szőlőtoke emelkedik felfelé, s bensőleg érinti a korona végrészeit. — Cseszte mainapig birtokában van az eredeti okmányoknak, melyen Ferdinánd sajátkezűleg van aláírva. — Cseszte 1578 Febr. 27. II. Rudolftól engedélyt nyert, évenként vásárt tartani. Cseszte már egy 1543 évből származó jegyzetben Oppidum név alatt jön elő.

Csesztének legkitünőbb régisége góth izlésű temploma. E templomban mindenek előtt feltűnnek a kőválaszték által két mezőre osztott ablakok változatos szép mérműveikkel, melyekben a lóherékítmény túlsúlyban van, továbbá igénybe veszi figyelmünket a szentségház s annak régi négyzetes vasrácsoszatú ajtaja — s a szekrestyének négyszegű góth ajtaja, mely csak 1 m. 60 ctm. magas. — Négyszegű s fent kissé szűkülő alakja a késő góth kornak biztos ismérve.

A templomnak egész boltozata góth izlésű. — A szentély boltozatának zárkövei három levelű lóher alakúak, s mind a három czimerrel ékeskedik. Az egyiknek czimere két csillag s két oroszlányból áll, a másik kettőé pedig két-két csillagból. A templom tornya nyolczszögű. Cseszte régiségei között a templom után legnagyobb figyelmet érdemel annak góth izlésű ezüst szentségtartója. Magassága 60 ctm., szélessége, a csiptető (lunula) táján 23 ctm. Lába és szára később kori mint azt ennek renaissance izlése, s a szár felső részén kivésott 1612 évszám is bizonyítja, maga a felső góth részlet 40 ctm. magasságú. — A szentségtartó góth részletét toronyfiak s ívtámok (Strebebögen) ékesítik. A szentségtartó lunulája mellett sz. István és sz. László királyoknak szobrocskái láthatók. A lunula felett pedig egy diszmenyezet alatt (baldachin) a bold. szűz szobra diszlik. A szentségtartó toronyalakban végződik, a lunula gömbölyű. A láb felső részén IHS s Mária nevei vannak jelezve.

Ugyanezen templom birtokában van egy góth izlésű aranyozott kehelynek. A kehely kupájának öble fent sokkal tágasabb mint lent, mi a góth korszaknak egyik biztos jellegét képezi. — Lába hat félkörből összeállított rózsát képez. A láb alsó része a talapzattal (így nevezem a lábaknak azon legalsóbb s legvégsőbb részét, mely közvetlenül érinti azon helyet hol a kehely áll) függélyes mérmű-ékitménynyel van összekötve. A kehely zára hatszögű. A kupa alatt gombot (nodus) találunk

a száron, mely hat romboid alakú forgában végződik. A szárnak kupa alatti hat oldalán RJESUS, a gomb alatti oldalakon pedig BMARIA neveit látjuk kivésve. A kehely magassága 20 ctm., kupájának átmérője 9 ctm. A láb aljának v. talapzatának átmérője 95 ctm.

A csesztei templom oldalbemenetének külsőben egy márvány töredékre lépünk, mely egy XIV. századbéli siremléknek részletét képezi. A vörös márványtöredék szélén egy-két év előtt még ki lehetett venni a MCCC. számokat. Kíváncsú lenne hogy e márványlap mostani helyéről, hol minden templomba járó ember tapossa — jobb s biztosabb helyre áttétessék!

Tudvalevő, hogy az uradalmak központjához legközelebb álló helységekből, illetőleg mezővárosokban az ipar, kereskedelem s a művészet legélénkebb lendületet nyert. — Ezt észleljük Csesztén is, mely már hosszabb idő óta központja vala a vidéki, nevezetesen az uradalombeli kézműveseknek, kik itt tartották czéhbeli gyülekezeteiket. Csesztén már 1650 évben volt pintérczéh, a mint az a pintérczéhnek máig fennlétező jegyzőkönyvéből világlik ki. E jegyzőkönyv 1650—1760 kizárólag német nyelven vezetett. E céhnek 1727 évben volt 20, 1729 évben pedig 23 mestere.

A csizmadiáknak már 1667 évben volt czéhük Csesztén. A czéhalapító s gróf Pálffy Miklós által kiállított levél szerint egyedül a csesztei csizmadiaczéh mestereinek volt joguk, a csesztei, ottentháli és alsó-diósi vásárookra hozott idegen czéhbeli mestereknek csizmáit megvizsgálni.

A szabóknak szintén már a XVII. század végén volt itt czéhük. — 1608 Nov. 15. megalakult Csesztén a vargák czéhe. A posztózók is birtak itt czéhkel. Jegyzőkönyvük 1741 évből ered. Későbbi időkben a mészárosok is alakítottak Csesztén czéhet. — E czéhnek ingóságai közül fenmaradt reánk egy eredeti sulyokféle kézi lapát, melynek felső lapján két sorban öt-öt összesen tehát tíz csörgő van alkalmazva. Az alsó lapon egy deresen fekvő ember elnyújtózkodik, ki mellett egy magyar ruhába öltözött férfi áll, kezében egy sulyokféle kézi lapátot tartva, hogy vele a deresen fekvőre vágjon. A deres mögött a sulyok tartó emberen kívül, két magyar ruhába s vörös csizmába öltözött férfi áll. A deresen fekvő legénynye avatandó

mészáros előtt egy padon három magyar ruhába öltözött nő ül, kik közül az első baljában egy poharat tart. E sulyok a fogóval 71 ctm. hosszú, maga a sulyoklap pedig 46 ctm. A mészárosok között divott szokáshoz képest a felavatandó legénynek alá kellett magát vetni a megsulykolásnak.

Csesztétől éjszak felé fél órányi távolra fekszik Ottenthál mezővárosa.

Ottenthál másképp Ompital, e tájék legrégibb községei közé tartozik. Jól emlékszem, hogy Fejér Codexének egyik okmánya szerint, már az Árpádok korában létezett. Nevének eredetét homály fedi.

Ottenthálnak egykor szintén csúcsives temploma volt, miről mai nap egyedül a szentély boltozata ad bizonytságot. A multak emlékei iránt kevésbbé kegyeletes ujkor, midőn a templom hajóját alapjából újra építette, a téves felfogású összhangzat kedvéért kiszorítá a régi csúcsives ablakokat, s egyszerű, lent derékszögű s fent félkörben végződő czópfablakokat tett helyükbe.

A templom éjszaki részén emelkedő nagy hegyen van egy — sz. Lénárd tiszteletére emelt régi kápolna, mely a vidéki hiveknek kedvenc búcsújáró helye. — E kápolna régisége mellett szólnak annak csúcsives boltgerincei. — A néphagyomány azt tartja, hogy e kápolna lett volna hajdan a plebániának temploma; — mely hagyományt azonban semmi történeti adattal sem lehet támogatni.

A kis Kárpátok ipartörténetére nézve felette érdekes adatnak tartom azt, hogy az ottentháli erdőkben még a mult században egy virágzó üveghuta volt. — Ez üveghuta virágzásáról eléggé tanuskodik az ottentháli Canonica Visitationnak azon allítása, miként ott 1731 évben 140 kath. s 10 evangélikus lakott. Az üveggyártást Pálffy János nádor szüntette be 1749 év sz. György napján. Az egykori üveghuta helyén ma vadászlak van, s hutának hivatik, az őt környező erdő részlettel együtt.

Istvánfalva (Stefelsdorf.) E kis községről a vidék lakossága azt tartja, hogy egyike a legrégibb községeknek; s néhányan annyira mentek hiszékenyséjükben s képzelődesükben, hogy nevét s eredetét sz. István királytól akarták leszármaztatni, kinek Istvánfalva táján egy praediuma lett volna. — Annyi

bizonyos, hogy Istvánfalva már több század óta plebániai község. — Bármint is igyekeztem e község multjával megismerkedni, — a régibb okmányokban seholsem akadhattam nyomára, sőt a Fuggerféle XVI. századbeli évkönyvekben sem fordul Steffelsdorf név alatt.

Istvánfalvának temploma újabb kori, — tornya azonban régi s látta a csúcsives korszakot; alapja ugyanis négyszegű, s a földtől vagy 4 ölnyi magasságon túl nyolcszegüvé változik. A nyolcszeg három oldala képezi a szentély apsisát. A szentélynek evangéliumi részén egy fülkét találunk, mely egykor valószínűleg szentségház vala. E fülkét egy kiálló keret futja körül, mely fent egy keresztben végződik. Ablakai ki- és befelé tágnak, és szűkek, minélfogva egészen hasonlóak a romángothe átmenetkori ablakokhoz; minők p. o. az ócsai templom ablakai.¹⁾ A templom kívülről támaakkal van ellátva. A templomnak imént jelzett rövid leírásából azt lehet következtetni, hogy a templom alapja szintén régibb, és csak a boltozat ment át újabb időben nagyobb változáson.

Az istvánfalvi egyháznak van egy kis csengettyűje, mely valaha a szekrestye felett volt alkalmazva. Fent szűkebb amint lent, s a mostani csengettyűk alakjához hasonló. Alján ezen — nagy latin betűkkel öntött körirat olvasható: Me fecit Johannes Afine 1555. — Öblének átmérője: 7 ctm., felső részének átmérője: 3·5 ctm. Magassága 6·5 ctm. A csengettyű külsején domború virágéktmények láthatók.

Hosszúfalva (Lángendorf.) Vöröskötől kelet felé egy $\frac{1}{2}$ mértföldnyi távolra fekszik. — Ezen név alatt fordul elő már a XVI. században. Egy régi okmány tanúsága szerint hosszú terjedelmétől kölcsönözte nevét. Most már meg nem felel nevének. Valószínű, hogy a XVI. századból — midőn lakosságának száma a háborúk alatt nagyobb mérvben csökkent, — származik mostani szerényebb alakja s területe.

Hosszúfalvának legkiválóbb régisége, egyházának minden részletében góth izlésű szentségtartója.

A szentségtartónak magassága 44 ctm. Szára és lába 15·5 ctm. A szentségtartó felső részének magassága pedig 28·5 ctm. Lába nyolc félkörű rózsából áll, melyek közül négy na-

¹⁾ Czobor Béla: Középkori egyházi művészet. 57 l. 47 ábra.

gyobb s négy kisebb. Minden nagyobb rózsza mellett van egy kisebb. A láb rózsái — az alsó talapzattal áttört virágéitményekkel összekötve. A láb négy nagyobb rózsájának felszínén M. K. O. G. latin betűk olvashatók.

A szár közepe táján, a gomb helyén hat — két mezőre osztott — góth ablakot találunk, mely ablakok támak (Strebepeiler) által vannak egymástól elválasztva; e támat toronyfiakban (fiale) végződnek s vizokádókkal (Wasserspeier) ékesítve. A hat ablaknak mindegyike fellett áttört mérmű (Masswerk) diszlik, mely felett egy keresztvirág látható. A hat ablakból álló csoport alját szép kereszt virág-szegélyzet futja körül. Az imént leírt ablakcsoportozat 6 ctm. magas.

A lunulát magában foglaló házacska hengeralakú. A henger mind két köralakú vége keresztvirágokból álló koszorúval van környezve. E keresztvirágok — tekintve a szentségtartó alakját — aránytalanul nagyok, s valószínű, hogy nem egykorúak a szentségmutatóval. A henger körének átmérője 6 ctm. ide számítva a keresztvirág-koszorút: 9 ctm. — A henger mindkét oldalán három egymás mellett levő s kifelé kisebbedő ugyanannyi ívtámmal összekötött támtorony látható, melyek toronyfiakban végződnek. A támtoronyok rovátkolva vannak, s a szentségmutatónak kiváló diszt kölcsönöznek. — A hengeralakú házacska felett egy dülényalakú 3 ctm. magas oszlop emelkedik, melynek négy szegletéből négy vizokádókkal épített piller fut fel s egy diszmenyezetben végződik. E menyezet alatt látható a bold. szűz szobra, kezében tartva a kis Jézust. A menyezet felett 11 ctm. magasságú góth torony alakú, jobbra toronyfiak csoportozatából álló ékítmény emelkedik.

Alsó-Díós. Ezelőtt Tóth-Díósnak, németül Windisch-Nussdorfnak hívták. A XVI. században csupa németajkú lakosok lakták, kikről a vöröskői évkönyvekben azt olvassuk, hogy tótot nem is türtek meg maguk körében. E mezőváros másfélszázad óta egészen megtótosodott. Itt több érdekes régiséggel találkozunk, melyek között legelső helyen említendő a mezőváros kis góth temploma. A szentélyzáradék (apsis) nyolcszögnek három oldalából áll. A szentélynek három, s a hajó déli részének ugyanannyi ablaka góth mérművekkel ékesítve, s választék által két mezőre osztva. A szentélynek két ablaka hosszabb

idő óta befalaztatott volt. — Skrivának Mór helybeli lelkes buzgalmának köszönhető, hogy ezen ablakok s csinos mérműveik — a templomnak 1876 évben eszközölt javítása alkalmával — előbbi rendeltetésüknek visszaadattak. Az ablakok mérművei egymástól különbözök, s néhányon a halhólyag ékitmény is van képviselve, mi a késő góth korról tanuskodik.

A templom egyik legszebb ékessége annak szentségháza mely — mint rendesen észleljük — itt is az evangéliumi részen van. Magassága 1 m. 60 ctm. — Szélessége a kerettel együtt 64 ctm. — A szentségház hosszúkás négyszegalaku fülkét képez, mely kőkerettel van környezve; felső részén kőből mesterileg faragott mérművek diszlenek, melyekben a három levelű lóher szerepel.

A mérművek egy diszoromban végződnek, melynek két oldalán cipőcim (*Frauenschuh*, *cyripedium calceolur*) levélsomók (*Krabben*, *crochets*) láthatók. A levélsomók fent egy keresztvirágban egyesülnek. — Mondhatni, hogy e szentségház a szebbek közé tartozik.

A szentély evangéliumi részén van a templom szekrestyéje, melyben — a csesztei templom szekrestyéjének ajtajához hasonló ajtót találunk. — Az ajtó ugyanis négyszegű góth izlésű, s felette alacsony.

A templom egész boltozatát góth gerincek hálózzák be. Diadalíve sokkal alacsonyabb a boltozatnál. — A templom külső falain támasokat találunk, melyek egyszerűek — s minden diszt nélkülöznek.

A szentélynek boltgerincei a fal közepe táján alkalmazott kisszerű és kezdetleges gyámköböl (*Console*) futnak fel, a hajó boltgerinceinél pedig cimerpajzsokból emelkednek.

Az egyháznak nyugoti részén látjuk a négyszegű tornyot. A torony külsején, nevezetesen néhány szegletkövén bevésve találjuk azon évszámokat, melyek a toronynak időnkinti építését jelentik. A torony aljában szemléljük az 1518 évet, fentebb 1519. 1520 évszámokat. A torony ajtóboltozatának egyszerű zárkövén egy venyigenyeső kés mellett az 1525 évszám ötlík szemünkbe. Ez év valószínűleg a torony befejezésének emlékére jeleztetett a zárköbe. — A torony terjedelmes, és nagysága nines arányban a templom terjedelmével. — A torony kőből faragott

ajtókerete csúcsíves; két oldalának felső részén, a horony és pálcátág diszítmény váltakozik.

Az alsó-diósi templomnak van egy régi keresztelőkút-medencéje, mely vörösfehér és szürkés színű márványból készült. A medence tizenkétszögű. Az egyes, lefelé kissé homorú oldalnak hossza 29 ctm. A medence oldalainak vagyis kere-tének vastagsága 16 ctm., a medence átmérője pedig 96 ctm. — A keresztelőkút medencéjén kívül még annak felsőszára vagy nyaka fenlétez, mely a horony s pálcátág gyakori váltakozásából áll, s lefelé szűkül. — A kút nádusa már nincs meg, s nem kételkedhetni, hogy a szár és láb már régen elromoltak, minek folytán a medence használaton kívül helyzetetett.

Az alsó-diósi egyház is birtokában van egy részben csúcs íves remek szentségmutatónak.

A szentségmutatónak magassága 60 ctm. Felső része szára és lába góth izlésűek, csupán a lunulát tartalmazó házacska — melyet messzire kiszökő napsugár-koszorú vesz körül — később kori. — Ez össze nem hangzó részlet nagy mérvben csökkenti e remek műdarabnak hatását.

A szorosabb értelemben vett lábat a legalsóbb talapzattal háromlevelű lóherékítmény köti össze. A láb hat félkörű rózsából áll. E rózsák közepén egy — kissé domború vonal húzódik, s a rózsákat a szár alsó részével együtt tizenkét részre osztja. A szár következőleg tizenkét szűk oldalt képez, melyek kissé homorúak.

A szár nádusának helyén, hat gazdagon, és művészileg diszített ablakfülkét találunk, melyek a szárt 8 ctm. magasságban körülfutják. — E nádus hasonló a klosterneuburgi s pozsonyi szentségmutatónak nádusához, s amint a legközelebb közlendő leírásból kiveendjük, diszítményének gazdagságát tekintve, emezeket felül is múlja. — A hat ablakfülkének a szárt közvetlenül érintő hátsó részében két mezőnyi ablakat veszünk észre, melyeket a választék felső részén háromlevelű lóherékesít. A választék ezen ékítménye felett négylevelű lóherrózsát észlelünk. Az ablakok kifelé szökő góth diszművekkel illetőleg oldalakkal összekötve; ez oldalékítmények két toronyfiban végződő támtoronyból állanak, melyek között két egymás felett levő ablakot látunk. A szárhoz közelebb eső támtoronynak to-

ronyfián vizokádót is találunk. A vizokádókkal ellátott toronyfiak között s a két mezőnyi ablakok felett, kifelé álló díszormózat emelkedik, mely egy keresztvirágban végződik. A díszorom oldalain viráglombozat (Krabbe) fut fel.

A lunula házaeskája feletti 27 ctm. magas góth részlet egy hatszögű szép góth tornyot tüntet elő, mely egészen hasonló a klosterneuburgi szentségmutatónak tornyához, s e torony felső keresztvirágához, hasonló nagyobb keresztvirágban végződik azon különbséggel, hogy a keresztvirág kelyhébe egy későbbkori, a jó izsléssel össze nem hangzó ezüst feszület illesztetett.

A torony alját hatszögű keresztvirágsor veszi körül, mely felett 0.5 ctm. széles, homorúan rovátkolt fémlemez vonul. E felett hatszögű áttört virágékítményt találunk, mely erkélyzet-hez hasonlít. — Ezután következik hat — a nodus helyén szemlélt ablakfülkékhez hasonló ablakesoportozat, melynél azon különbséget észleljük, miként az ablakok s ékítmények nagyobbak a noduséinál, s hogy a mérműveken a három levelű lóher helyett a halhólyag alak díszlik. — Ezen kívül az ablakfülkék felett függélyes irányban ablakemeletet látunk, és pedig úgy, hogy minden fülke felett két-két mezőre osztott ablak van. E kettős ablakok mérművei ismét a négylevelű lóherrel ékesítvék. — Az emeletes kettős ablakok egy részben eltakarvák az alsó ablakfülkék díszormózata által. — Az ablak emelet felett egy erkélyszerű díszpárkányzat övezi a tornyot. — A torony mezői dülényalakban vannak vonalazva.

Midőn rövid szemlémet ezennel befejezem, bocsánatot kérek a t. olvasótól, hogy szemlémben több régiség leírásánál mélyebben bocsátkoztam a részletek ecsetelésébe. Tettem ezt azon tudattal, hogy a történetkedvelő közönségnél minden csekélység, — vessen ez bármily szerény fényt is a mult viszonyaira, — mindenkor tetszést arat. Tagadhatlan, hogy történeti hézagaink leginkább annak tulajdoníthatók, hogy őseink a történelem számos adatát és tárgyát sokkal csekélyebbnek tartották, mint sem érdemesnek találták volna, azokat az utókor részére fentartani!

V.

Emléklap.

A pozsonyvármegyei régészeti egylet kedves kötelességet teljesít, midőn az egylet alapítójának, főtisztelendő Jedlicska Pál úrnak az egyleti értesítő első évfolyamában emléklapot szentel, röviden megemlékezvén arról, mily multja van a buzgó kezdeményezőnek s mily irányban működött ő eddig.

Jedlicska Pál született 1844. január 14. Lopassón, Nyitra vármegyében. Gymnasiumi tanulmányait Nagyszombatban s a hittudományokat az esztergomi papnevelő intézetben végezte. 1866. pappá szentelték s két évig Csesztén, Pozsonymegyében, két évig pedig Budapesten, a tabáni város részben mint segédlelkész oly kitűnő sikerrel működött, mint a mily szép eredménynyel az iskoláit végezte. — 1870. Istvánfalvára és 1874. Felső-Diószra nevezték ki plébanosnak, hol most is él hiveinek örömére, a tudománynak s egyletünknek javára.

Irodalmi dolgozatainak jegyzékét a következőkben állítjuk össze:

Csejte történeti emlékei. Magyar Sion, 1866.

A vágújhelyi prépostság története. Magyar Sion, 1867.

Vöröskő várának története. Magyar Sion, 1868.

A pozsony-szent-györgyi egyház leírása. Magyar Sion, 1869.

Vöröskő várának régiségi múgyűjteménye. Archaeologiai Értesítő. 1872.

Kirándulás a Vág völgybe. Idők tanuja. 1866.

Kalászat Vöröskő levéltárában. Századok. 1869.

Egyéb cikkeiből kiemeljük:

Oláh Miklós esztergomi érsek és Hunyady János életrajzeit, az esztergomi érsekek befolyása a köznevelés- s hazai művelődésre című pályadíjas művét stb.

Azon kívül megjelent Jedlicskától még több hazafias szellemben írt egyházpolitikus és politikai értekezés is a hírlapokban.

1875. évben a vallás- és közoktatásügy m. kir. ministere Jedlicskát a magyarországi műemlékek bizottságának kültagjává nevezte ki s ő ezen minőségben is nyilvánította tevékenységét s több műemléknek alaprajzát s leírását közölte a bizottsággal.

Igy pl. Detrekeő, Éleskeő, Korláthkeő, Szomolány, Jókeő, Csejte stb. váraknak s több templomnak rajzait.

A pozsonyvármegyei régészeti egylet Jedlicska Pálban alapítóját s buzgó választmányi tagját tiszteli.

VI.

A pozsonyvármegyei régészeti egylet tagjainak névjegyzéke 1873—1877.

Kivonat az alapszabályokból:

3. §. „Az egylet tagjai feddhetetlen jellemű egyének lehetnek. Az egylet rendes és tiszteletbeli tagokból áll. A rendes tagok alapító és pártoló tagok. Az alapító tagok azok, kik egyszer mindenkorra legalább 20 frtot becsátanak az egylet rendelkezésére. Pártoló tagok azok, kik magukat egy forintnyi tagdíj évenkénti előleges lefizetésére három egymás után következő évre kötelezik. Ha valamely pártoló tag a három év leforgása után az egyletből kilépni kíván, kiléptét írásilag jelenti be, különben az egyletnek továbbra is tagjául fog tekintetni.“

Egyletünk tagjainak mindegyikétől sajátkezű aláírásunk van; mindannak dacára előfordult az eset, hogy egy-két úri ember tagadja, hogy az egylet tagja. Szomorú dolog, hogy ily hasznos egyletet oly kevesen pártolják.

Tiszteletteljesen fölkérjük a tek. Pozsony vármegyet, a szab. kir. és r. t. városokat e megyében a tudomány barátjait, különösen a főtisztelendő lelkész urakat, a tanárokat, tanítókat, a főnemességet és nemességet, gyámolítsák egyletünket anyagiilag, hogy kitűzött célunkat mennél szebben és könnyebben érhesük el.

A Pozsony vármegyében már eddig felvett és ezentúl folytatólagosan felveendő műrégiségek rajzait és leírását csak úgy fogjuk 2—3 év alatt kiadhatni, ha a t. c. közönség pártolni fogja egyletünket. A már felvett csállóközi műrégiségek rajzai és leírása a pénz hiánya miatt maradt ki az évi értesítőből.

I. Alapító tagok:

Jedlicska Pál.
Dr. Ortvyai Tivadar.

Dr. Rónay Jácint.
Somorja r. t. város.

Összesen: 4

II. Rendes pártoló tagok:

Dr. Ammer Ernő.	Dimansberger Károly.
Ammer Ignác.	Dohnányi István.
Atteyberszky N.	Döbrentei Imre.
Bacsák Lehel.	Emresz Ágost.
Bacsák Miklós.	Érdeky Boldizsár.
Bacsák Pál.	Clauer Lajos báró.
Baján László.	Farkas Mihály.
Barna Armin.	Fekete Gyula báró.
Bartal János.	Folkusházy Sándor.
10 Bartal Pál.	40 Földes Gyula.
Bartal Rezső.	Friedrich József.
Batka János.	Dr. Fésüs György.
Battisti János.	Gáspár István.
Barton József. †	Dr. Gervay Nándor.
Bathó Ferenc.	Gyíokó Szilárd.
Behunek Alajos.	Grumich Lajos.
Bellony Sándor.	Helcz János.
Berzák Alajos.	Hitery János.
Bézay Szilárd.	Holéczy Ferenc.
20 Beniczky Pál.	50 Hollerung Károly.
Bergmann József.	Horváth László.
Botló Károly.	Horváth Rezső.
Burián István.	Hrdina Nándor.
Burián Pál.	Heksch Sándor.
Cilchert Róbert.	Ikrényi Mihály.
Cyntula Ágost.	Dr. Jámbo Endre. †
Cserny István.	Jelinek Ferenc.
Dr. Degen Gusztáv.	Jandl Ede.
Degen Irma.	Kubricky András.
30 Dezasse Emil gróf.	60 Krchnyák Lénárd.

- Krascsenics Rezső †
 ifj. Kálmán Imre.
 Kiss Sándor.
 Kiss Lipót.
 Kastal Lajos.
 Késmárky Károly.
 Kameráth Dénes.
 Kirchlechner Győző.
 Kirchlechner Szidonia.
 * 70 Kirchlechner Imre.
 Kanteke Ede.
 Klempa Bertalan.
 Kisfaludy Zsigmond.
 Klein Róderik.
 Klimstein József.
 Kopcsányi Irma.
 Kovacsovszky József.
 Kovácsy Irma.
 Kozelka Pál.
 80 Könyöki József.
 Knappek Pál.
 Kuklenik József.
 Lakner Antal.
 Lassú Lajos.
 Lutonszky Mór.
 Magyary Ágost.
 Maier János.
 Maier József.
 Malatinszky József.
 90 Markovics Mihály.
 Markovics Alajos.
 Marschall Lajos.
 Marschall Sándor.
 Matulay N.
 Melsicky Lajos.
 Mencil János.
 Mencil Ferenc.
 Méhes Károly.
 Mikula Antal.
 100 Münichshöfer Károly.
 Molnár László.
 Nadenicsek Béla.
 Nagy István.
 Novak Pál.
 Novotha Ferenc.
 Nagy Elek. †
 Nagy László.
 Nagy István.
 Ocsovszky Ferenc.
 110 Oláh Miklós.
 Olgyay Zsigmond. †
 Olhauser Mihály.
 Ollé Bence.
 Ollé Lajos.
 Okolicsányi György.
 Orosz László.
 Pachmann Flóris.
 Pálffy István gróf.
 Pálffy József gróf.
 120 Pavlovszky Károly.
 Petrovics Gyula.
 Pitroff István.
 Pospisil Prokop.
 Pricel Ferenc.
 Prikkel László.
 Prix Ferenc.
 Petőcz Gábor.
 Prileszky Antal.
 Palugyay László.
 130 Prileszky Tádé.
 Dr. Pisztóry Mór.
 Ribányi Olivér.
 Roszbory János.
 Dr. Schäffer Vilmos.
 Schott József.
 Sidó Béla.

Sidó Elemér.	Sziklay Otto.
Sidó Ferenc.	Takács Kálmán.
Skrivanek Mór.	Torkos Julia.
140 Sprincer János.	160 Torkos Pál.
Steyerer Alajos.	Tóth Károly.
Dr. Stibrányi Márton.	Tóth József.
Salle Sándor.	Tölgyi Gyula.
Száybeli Henrik.	Thomka Kálmán.
Szászy Ágost.	Weisz Ferenc.
Szecsey György.	Veszely József.
Szitányi Adolf.	Windich N.
Szkokanek József.	Wenzel Tádé.
Slotta György.	Vizy Sándor.
150 Szöllőssy Gyula.	170 id. Werdenstetter Szilárd.
Szöllőssy János.	Wagner Lajos.
Stankovics János.	Zichy Ferenc gróf.
Sztraka Tamás.	Zmertich Imre.
Szvoboda Frigyes.	Zappe Tivadar.
Sebestyén László.	Dr. Zorn Vilmos.
Dr. Samarjay Károly.	176 Zaesko István.

IX.

Az egylet vagyona.

A pénztárban van tényleg 200 frt. o. é. E pénzüsszeg a takarékpénztárban van elhelyezve.

Burián István,
pénztárnok.

Tartalom.

	Lap
I. A pozsonyvármegyei régészeti egylet története 1872—1876.	3.
II. A pozsonyvármegyei régészeti egylet alapszabályai és tiszti kara.	8.
III. Az egylet működése 1876—1877.	13.
IV. Adatok a pozsonyvármegyei kis Kárpátok vidékének történetéhez. Régészeti szemle Jedlicska Páltól.	18.
V. Emléklap.	35.
VI. A pozsonyvármegyei régészeti egyleti tagjainak névjegyzéke 1873—1877.	36.
VII. Az egylet vagyona.	39.

